

بسمه تعالی

سخنران: جناب آقای دکتر هاشمی

عنوان: سیر تطبیقی کنترل مواد مخدر؛ کاهش تقاضا یا مبارزه با عرضه؟

تهیه و تنظیم: کمیته علمی - پژوهشی رحمان

در دنیا ۲۱۵ میلیون (آمار رسمی سازمان ملل متحد) تا ۴۰۰ میلیون (آمار غیررسمی) نفر مصرف کننده مواد مخدر وجود دارد و حداقل ۱۵ میلیون نفر درگیر قاچاق و توزیع مواد مخدر هستند. طبق برآوردهای انجام شده چهار صنعت بزرگ سودآور عبارتند از: اسلحه، نفت، توریسم و مواد مخدر. در جامعه‌ی ما مواد مخدر به نحوی همه‌ی طبقات را دربرگرفته است و قریب ۹۰٪ مردم به نوعی نسبت به این موضوع دغدغه و نگرانی دارند. بررسی تطبیقی از قبل از انقلاب اسلامی تا کنون، چگونگی پرداختن به موضوع (کاهش تقاضا یا مبارزه با عرضه) را روشن می‌کند.

اولین بُعد مصرف مواد مخدر، بعد اجتماعی آن است. قاچاق مواد مخدر و اعتیاد در حقیقت تهدیدی برای امنیت ملی کشور است. امام رحمه الله علیه بعد از جنگ به سران کشور تأکید داشتند که اولویت اول کشور باید مبارزه با اعتیاد و یا مهار آن باشد. با این نگاه ستاد مبارزه با مواد مخدر با قوانین مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام شکل گرفت. مطابق با قوانین این ستاد و با توجه به تأکید حضرت امام قرار بود ظرف ۲ سال این پدیده مهارشود، درحالی که ۱۸ سال از عمر ستاد می‌گذرد و کماکان معضل باقی است.

یکی از شاخص‌های رشد یا مهار مصرف مواد مخدر، آمار مصرف‌کنندگان مواد مخدر و در نظر گرفتن نسبت این افراد به جمعیت کل است.

طبق اسناد در سال ۱۳۳۴ آمار مصرف‌کنندگان ۱۵۰۰۰۰۰ نفر بوده که با توجه به جمعیت آن زمان چیزی حدود ۷٪ جمعیت کشور را تشکیل می‌داده است.

در سال ۱۳۵۶ تعداد مصرف‌کنندگان بین ۲/۵ تا ۳ میلیون نفر بوده است که این رقم ده سال بعد ۲ میلیون نفر (یک میلیون و دویست هزار نفر معتاد قطعی و هشتصد هزار مورد تفننی) برآورد شده است. براساس تحقیقات سال ۱۳۸۳ مصرف‌کنندگان مواد مخدر در کشور ۳۰۷۶۱۰۰۰ نفر بوده‌اند، که از این تعداد ۱۰۱۵۷۰۰۰ نفر وابسته شدید (معتاد قطعی) و ۱۰۳۹۰۰۰۰ نفر مبتلایان به سوء مصرف هستند. بهر حال هر دو در طیف مصرف‌کنندگان بوده و بقیه یعنی حدود ۱۰۲۰۰۰۰۰ نفر به صورت تفننی مواد مخدر مصرف می‌کنند.

در حال حاضر (۱۳۸۶) ستاد، آمار مصرف‌کنندگان را دو میلیون نفر برآورد کرده است که با توجه به تحقیقات جدید، اگر این تعداد در خانوارها محاسبه شود، چیزی حدود ۱۰ میلیون نفر درگیر مصرف مواد مخدر هستند. این خانوارها به اصطلاح در معرض نوعی زلزله‌ی همیشگی قرار دارند. در خصوص مصرف مشروبات الکلی در کشور، آمار نشان می‌دهد سالانه ۲۶-۲۵ میلیون بطری مشروبات الکلی مصرف می‌شود. سال گذشته آقای احمدی مقدم کشف ۵/۵ میلیون بطری مشروبات الکلی را اعلام کردند.

از دیگر شاخص‌ها توجه به روند الگوی مصرف مواد مخدر است. در حال حاضر روند الگوی مصرف در حال تغییر است. قبلاً ۷۰٪ معتادین تریاک و ۱۳٪ هروئین مصرف می‌کردند، در حال حاضر گزارش‌ها حاکی از مصرف ۴۲ درصدی هروئین و کراک است که اگر این آمار درست باشد، یک فاجعه در حال به وقوع پیوستن است. تبیینی که در این مورد به ذهن می‌رسد این است که به دلیل حل نشدن بحث تقاضا و مدیریت تقاضا در داخل، و به اندازه‌ی کافی نبودن داروهای نگهدارنده و درمانی، معتادان به مواد تند و تیزتر یعنی موادی از قبیل کراک و شیشه روی می‌آورند. این امر نیازمند کار پژوهشی است، چرا که به نظر می‌رسد چه بسا این اتفاقات تحت هدایت مافیا صورت می‌گیرد. یعنی مافیا با آلوده کردن مواد سبک، معتادین را به سمت مصرف مواد صنعتی و شیمیایی پرخطرتر سوق می‌دهند. به همین دلیل قیمت بعضی از این مواد نسبت به مقطع پژوهشی قبل چند برابر شده است. به عبارت دیگر و با احتساب حداقل یک میلیون معتاد، سالانه مبلغ ۳ میلیارد دلار هزینه‌ی مواد مخدر می‌شود.

نگاهی به قیمت مواد مخدر نشان می‌دهد در ۲۰ سال گذشته میانگین قیمت یک کیلو تریاک از ۱۳۹۰۰۰۰ تومان به ۵۹۸۰۰۰۰ تومان، حشیش از ۷۴۰۰۰۰ تومان به ۳۰۶۰۰۰۰ تومان، هروئین از ۴۳۸۰۰۰۰ تومان به ۳۰۱۱۰۰۰۰۰ تومان، و مرفین از ۲۷۰۰۰ تومان به ۲۰۴۰۰۰۰۰ تومان رسیده است (طبق آمار سال ۱۳۸۵). این در حالی است که در افغانستان هر یک گرم هروئین یک دلار و در اروپا ۱۰۰ دلار است.

شاخص مهم دیگر در نظر گرفتن تعداد جرایم مرتبط با مواد مخدر نسبت به کل جرایم است. از بیش از جمعیت ده میلیون نفری دستگیرشدگان از بعد از انقلاب تا کنون، ۴/۵ میلیون نفر مستقیماً در ارتباط با جرایم مواد مخدر بازداشت شده‌اند (با احتساب تکراری‌ها) و ۳۰٪ از بقیه‌ی دستگیری‌ها نیز ناشی از جرایم مرتبط با مواد مخدر بوده است. مجموعه کشفیات مواد مخدر، از اول انقلاب ۳۵۸۹ تن بوده است که از این حجم ۷۷ تن هروئین، ۲۲۹ تن مرفین، ۲۵۵۱ تن تریاک، ۶۰۱ تن حشیش و ۱۱۰ تن سایر مخدرات بوده است. ۴۰٪ این کشفیات ترانزیتی است، یعنی ۴۰٪ از هزینه‌های مادی و معنوی کشور را برای مبارزه با مواد مخدری که به اروپا حمل می‌شود، هزینه می‌کنیم.

آمار سال‌های ۸۵-۱۳۶۸ در خصوص افراد مرتبط با مواد مخدر عبارت است از: حدود ۲۱۰۰۰۰ نفر مجموع باندهای متلاشی شده، ۱۷۰۰۰۰ مورد درگیری‌های مسلحانه، ۲۱۰۷۰۰ قبضه کشف سلاح، ۵۰۷۰۰ مورد کشته شدن اشرار، ۳۰۶۰۰ نفر شهید، و نزدیک به ۱۱۰۰۰۰ مورد گروگان‌گیری. در حال حاضر با توجه به برآورد اجمالی ۱۰۰۰۰۰۰۰ نفر در شبکه‌ی توزیع فعالند (که تعدادی از این‌ها خود مصرف‌کننده نیز هستند). این رقم در اسناد ساواک در سال ۱۳۵۵ تعداد ۲۰۰۰۰۰۰ نفر ذکر شده است.

از دیگر شاخص‌ها توجه به پیامدهای مصرف مواد مخدر است:

- طبق آمار ۱۵ تا ۲۰ درصد حوادث رانندگی کشور ناشی از مصرف مواد مخدر است.
- برآورد و تخمین مجموع آلودگی‌ها و از جمله ایدز، حدود ۸۵۰۰۰۰ نفر و شناسایی و ثبت‌شدگان ۱۶۰۰۰۰ نفر بوده‌اند. در سال‌های ۷۵-۷۴ یکی دو درصد از بیماران ایدزی از طریق تزریق آلوده شده بودند، در حال حاضر ۶۶٪ بیماران مبتلا به ایدز، از طریق تزریق آلوده شده‌اند.

- طی سال‌های ۸۵-۱۳۷۳ تعداد معتادین فوت شده در خیابان‌ها ۲۸۰۵۹۷ نفر بوده‌اند.
- طی سال‌های ۸۵-۱۳۷۳ تعداد ۱۰۵۵۰۰۰۰۰ نفر معتاد در مراکز درمانی دولتی یا بخش‌های خصوصی پذیرش شده‌اند. طبق آخرین آمارها، ۹۵٪ درمان‌شدگان پس از ۶ ماه مجدداً به مواد مخدر رو آورده‌اند. تحقیق انجام شده در سال ۱۳۸۳ با موضوع خسارات مواد مخدر به اقتصاد کشور نشان می‌دهد مواد مخدر سالانه مبلغ ده هزارمیلیارد تومان به اقتصاد کشور لطمه می‌زند. از این مقدار ۴۳٪ هزینه‌ی مصرف‌کنندگان و ۵۷٪ هزینه‌ی دولت و جامعه است. دولت سالانه مبلغ ۲۰۷۰۰ میلیارد تومان مستقیماً برای مبارزه با مواد مخدر هزینه می‌کند.

- بازتاب مواد مخدر در ابعاد سیاسی- مدیریتی بسیار منفی است، که این امر به بی‌اعتمادی به مدیران و ناکارآمدی بروکراسی و نظام انجامیده است. به عبارت دیگر شاهد این طرز فکر در اذهان مردم هستیم که نظام در امر کنترل و مهار مواد مخدر ضعف دارد، حال چه مسأله نتوانستن باشد، چه نخواستن.

قبل از انقلاب، رژیم قدرتی داشت که تا اندازه‌ای می‌توانست موضوع را مدیریت کند؛ او عرضه را با ترانزیتی که خودش انجام می‌داد بالانس می‌کرد. البته مافیای مواد مخدر بعضاً او را اذیت می‌کردند (مثل قضیه‌ی لو رفتن اشرف در فرودگاه پاریس)، لیکن این کار هم درآمد کلان داشت و هم هزینه‌های مرتبط با درگیری و گروگان‌گیری نیروهای مبارزه با مواد مخدر را در پی نداشت.

آمار نشان می‌دهد کل افراد دستگیر شده در زمان شاه از ۵۷-۱۳۴۷ کمتر از ۱۱۰۰۰۰۰ نفر و کل کشفیات این ده سال ۱۱۲ تن بوده است. این در حالی است که در نظر داشته باشیم در اول انقلاب به ازای هر ۱۰۰۰۰۰۰ نفر ۶ زندانی داشته‌ایم و این روند در سال ۱۳۸۵ به ازای هر ۱۰۰۰۰۰۰ نفر به ۲۸ زندانی رسیده است. همان‌طور که قبلاً نیز ذکر شد مجموع کشفیات از اول انقلاب تا سال ۱۳۸۵ میزان ۳۵۸۹ تن بوده است، یعنی با در نظر گرفتن دامنه‌ی زمانی (۱۰ سال در برابر ۳۰ سال) چیزی بیش از ۱۰ برابر (۱۰/۹) افزایش داشته است. بنابراین رژیم با کشت قانونی خشخاش توانسته بود عرضه را در داخل کشور مدیریت نماید. این در حالی است که روند رو به رشد مصرف مواد مخدر طی سال‌های اخیر نشان می‌دهد مبارزه با عرضه نتوانسته است طی سال‌های پس از انقلاب به فرمایش امام (ره) جامعه‌ی عمل بپوشاند.

جمع بندی و نتیجه گیری

- ۱- حذف نگاه مجرمانه به معتادین (اصلاح قانون)
- ۲- خارج کردن مدیریت معتادین از چنگال مافیا
- ۳- الویت دادن به استراتژی کاهش تقاضا
- ۴- به دست گرفتن مدیریت تقاضا با هدف برنامه ریزی درمانی نظام مند
- ۵- ایجاد جنبش فراگیر و گسترده ی پیشگیرانه در سطح کشور
- ۶- گسترش و توسعه ی صنعت اوقات فراغت
- ۷- اجرائی کردن سیاست های کلی ابلاغی نظام در این زمینه
- ۸- گسترش سازمان های مردم نهاد در این عرصه
- ۹- پرداختن به علل کلان سیاسی- اجتماعی- اقتصادی- فرهنگی گرایش به اعتیاد